

NAŠI ZAPISKI.

SOCIALNA REVIJA.

Št. 10. (Oktober.)

LETO IX.

VSEBINA :

UVODNIK. — *DR. H. TUMA* : SEKSUELNI PROBLEM.
— *ŽIVKO TOPALVIČ* : BALKANSKI PROBLEM
IN SOCIALNA DEMOKRACIJA. — *D. TUCOVIČ* :
PRODIRANJE AVSTRO-OGRSKE NA VZHOD. —
SOCIALNI PROBLEMI. — *PREGLED* : STROKOVNI.
— ZADRUŽNI. — IZ ČASOPISOV IN REVIJ. —
— — — — — LITERARNI. — — — — —

UREDNIK IN IZDAJATELJ : Dr. ANT. DERMOTA V GORICI.

- - - LASTNIK : KONZORCIJ NAŠIH ZAPISKOV. - - -

V GORICI 1912.

TISKA : „GORIŠKA TISKARNA“ A. GABRŠČEK.

Naši Zapiski izhajajo vsakega 1.
v mesecu.

Naročnina : Za Avstro - Ogrsko
za vse leto 5 K s poštnino vred,
za pol leta in za četr let so-
razmerno ; za Nemčijo 5 K 80 v.,
za ostale države 6 K 40 v. —
Posamezna številka 42 v.

Rokopisi in časopisi v zameno
naj se pošiljajo na uredništvo,
naročnina in reklamacije pa na
upravo Naših Zapiskov v Gorici.

Čitateljem „Naših Zapiskov“

uljudno priporočam svojo knjigoveznicu za vsako-
vrstna naročila v moje stroko spadajočih del. —
Izdelujem tudi vsakemu ukusu ugajajoče okvirje
za podobe i. t. d., ter jamčim za solidno in točno
----- postrežbo po zmernih cenah. -----

Anton Zupančič,
knjigovez,
Ljubljana, Slomškova ul. 31.

Poslušal sem te dni predavanje predsednika Matice Slovenske o problemu malega (scil. slovenskega) naroda. Svojih misli, kako si rešuje on ta problem, skoro ni podal: zgolj referiral je, češ, ta in ta pravi tako in tako. In v tem referatu je naslikal položaj slovenskega naroda strašno temno — neverjetno temno. Kakor da bi bil namenoma izbral samo črne barve. In res skoro ni bilo svetlih momentov na tej sliki ... Ali je pa slika sploh mogoča, kjer ne učinkuje tudi svetloba — ali ne postanejo same temè in sence na ta način le zmazek? ...

Predavanje samo ni prepričevalo, ker je bilo preveč enostransko. Zato je bila tudi — kolikor je je sploh bilo — rešitev problema enostranska in neverjetna. Žal, da se takšna vprašanja ne razmotrivajo boljše v javnih predavanjih, — ko se je vendar že dosti dobrega napisalo o teh stvareh in celo v slovenščini. In če bi nič boljšega ne bilo, nego kar nam je povedal Prešeren z Levstikom vred, bi bili bolj zadovoljni s tistim, nego s teorijo predsednika Matice Slovenske!

Ali je ta problem res tak, da nas mora navdajati s pesimizmom, da moramo obupati nad ekzistenco našega naroda, nad njega bodočnostjo? Ali nam res ne preostaja drugega, nego alternativa: bodisi se ponemčimo ali pa utonemo v jugoslovanstvu?

Nekteri nam prihajajo s statistiko, češ, številke govore najbolj glasno, da poginjamo. Tudi če bi to res bilo, moramo naglašati, da statistika ni edini in najvažnejši dokaz, s katerim konstatiramo, kaj in kako je s kakšnim narodom. Če bi operirali s tem »dokazom«, kakor se je to godilo tudi na Narodnoobrambni razstavi v Ljubljani, in če ne bi vedeli, iz česa se življenje naroda poraja, sestavlja in vzdržuje, potem bi bilo naravno, da postanemo črnogledi. Toda statistika nam predstavlja le vnanjo formulo, ki ne izčrpava vsega notranjega bitja — ravno ker se to ne more izčrpati: z golo številko. Zaradi statistike, četudi nam relativno kaže slabo situacijo, udajati se malodušnosti — tega rodoljubom ne odpustim!

Tudi zaradi tega, ker nismo imeli plemstva, ker nimamo zgo-dovine, ker nimamo velike industrije in velikega kapitala in zaradi

podobnih fraz nam ni treba z obupom gledati v bodočnost. Ponavljam: to so fraze, ki so vlekle in ki še danes morda vlečejo nemisleče občinstvo, oziroma tisto občinstvo, ki misli le do neke gotove točke, ne pa do konca problema. Če pa tem besedam, ki baje tako strašno donijo, pogledaš na dno, se jih ne boš bal, ker ni vzroka. Vzrok bi bil, če bi zgolj vnanjost odločevala, ne pa tudi in poglavitno notranjost!

Tako se mi zdi: Vsi tisti črnogledi proroki narodovega pogina bodisi v nemškem ali jugoslovanskem morju ostajajo na površju problema in ga ne objemajo vsestransko. Zato jim padajo nade na bodočnost narodovo, zato ne verujejo vanjo. Vsi ti krivi proroki so si to pesimistično naziranje vstvarili iz knjig in časopisov, iz drobnih črk in suhih števil — pa mislijo, da so ga črpali iz življenja narodovega. In to ni resnica! Nikdar in nikoli ne opravičuje življenje našega naroda takega pesimizma, kot ga oznanjajo naši največji rodoljubi! Vsi ti proroki zamenjavajo oziroma identificirajo narod s teritorijem, na katerem ta narod momentano in slučajno živi! Zato je njih naziranje tako materialistično, rekel bi, naravnost gmotno, prsteno! Domovino zamenjavajo z narodnostjo — zemljo z idejo!

Ali so ti proroki kdaj čitali I. S. Macharjev »Traktát o vlastenectví«? O priliki ga jim prevedem in objavim v »Naših Zapiskih«. I. S. Machar pravi, da ni domoljub, da ne ljubi svoje domovine, da je nima in ne pozna in da ne ve, zakaj naj bi ljubil tisti zemljepisni pojem, ki so ga ustvarili diplomati v svojih kabinetih. On je Čeh, kakor bi bil lahko Nемец ali Grk ali cigan ali zamorec, če bi se bil rodil drugod. Njegovo češtvo je del njegovega življenja, ki ga občuti kot resno, prirojeno dolžnost, ne pa kot slast in razkošje. Njegova domovina je v njem; ne pristriže je na povelje nikogar, ne pobarva je po dnevni modi. Vzeti mu je ne more nihče. Živela bo, ko bo na njegovem grobu rastla trava, v dušah drugih — in šele, če v teh izgine nekoč, bo mrtva. In če dela zanjo, dela za svoje češtvo, kakor ga čuti v sebi. In če bo kdaj nanjo ponosen, bo ponosen le na svoje življenje ...

Ali ni naš Župančič popolnoma enako odgovoril na to vprašanje? V svoji veličastni »Dumi« pravi: »Kje domovina, si? Ali na poljih teh? Še pod Triglavom, okrog Karavank? Ali po plavžih si, ali po rudnikih? Tu? Preko morja? In ni ti meja? Hotel nekdam sem, da bi se razširila, da bi razpela svoj krog čez zemljo — glej, in zdaj vidim: silna, brezmejna si, v daljo kot seme

razsipaš svoj plod. Boš jih kot lastovke k sebi priklicala? Kakor golobe prizvala pod krov? Ali jih tuja bo slava premamila in jih nikoli več k tebi ne bo?»

Ne bo jih več nazaj — na ta teritorij, pod Karavanke in pod vznožje Triglava. Zemlje domače res ne morejo vzeti s seboj — toda, če so jo zapustili, ker so jo morali, ali so jo raditega že tudi zatajili? ali so pozabili, da se njih slovenstvo ne nehava na meji slovenskega ozemlja? Kaj ne vedo, da je slovenstvo del njih duše, njih srca? Vedo dobro — in vedno bolj se krepi ta zavest. Kdor je v tesnejših stikih z ljudstvom, ve, kako narašča in kako se pogloblja narodna zavest med slovenskim ljudstvom. Ne morda v šovinističnem smislu — marveč v višjem. V tistem smislu, da se začenja vedno bolj zavedati svojih pravic in dolžnosti. Ta zavest napaja človeka z mirom, obenem pa mu tudi vliiva v dušo energijo, krepko voljo. To je največ vredno. In nekaj zaupanja pa narod končno tudi zasluži!

Iz tega pa sledi, da naša narodnost ni v nevarnosti in da naš narod ne bo poginil, če se bo skrbelo za to, da se bo njegova zavednost, njegova kultura dvigala vedno višje, opirajoč se na vedno globlje in močnejše korenine. Kaj zato, če nas kak Nemeč obsodi na smrt: tiste moči pa le nima, da to obsodbo tudi izvrši nad kulturno visoko stoječim narodom, četudi maloštevilnim.

Vprašam pa še: Ali se ne precenjuje vpliv, ki bi ga imelo združenje slovenskega naroda s hrvaškim za nas? Pa — saj ne zahtevajo samo združitve, ampak kar spojitve. Ali je možna spojitve? Ne; še za združitev ni kaj verjetnih predpogojev. Zdi se mi namreč — filologi mi tako pravijo — da se jeziki ne razvijajo v tisti smeri, da bi se približevali drug drugemu, marveč se celo diferencirajo. In zakaj naj bi baš Slovenci opustili svoj jezik in svojo kulturo ter se zapisali z dušo in telesom Hrvatom? Zakaj naj bi Slovenci ne bili opravičeni zahtevati, naj se Hrvatje združijo oziroma spojijo z njimi in se odrečejo svoji kulturi? Ali je morda kultura hrvaškega naroda — ne tiste vrhnje inteligenčne plasti — višja, nego ona slovenske narodove mase? Dvomim, zelo dvomim. In če rezigniramo Slovenci in pribežimo pod hrvaško pomoč, — ali se bo t. zv. nemški naval ustavil pred hrvaškim, oziroma »jugoslovanskim« narodom? Ali bi mogli zagovarjati pred svojo vestjo ti rodoljubni pesimisti, da bi pustili ob strani stotisoče štajerskih in koroških Slovencev — pač samo zato, da bi Slovenci iz Kranjske imeli komodnejšo ekzistenco v jugoslovanskem morju?!

Izjavljam: Če naj bi se za idejo jugoslovanskega edinstva propaganda vršila na ta način, da se vzbuja narodni pesimizem in malodušno naziranje, da smo Slovenci obsojeni eo ipso poginiti kot narod ali kot pleme, pa moram z vso odločnostjo to propagando pobijati kot škodljivo. Jugoslovansko edinstvo bo izvršljivo le na podlagi enakopravnosti in enakovrednosti — osobito kulturne — vseh plemen, katera naj obsega, pa nič drugače. Proti temu načelu pa je večina naših jugoslovanskih prorokov doslej grešila.

Dr. Dermota.

DR. H. TUMA:

Seksuelni problem.

V.

Was im individuellen Bewusstsein sich kundgibt als Geschlechtstrieb überhaupt und ohne die Richtung auf ein bestimmtes Individuum des andern Geschlechtes, das ist an sich selbst der Wille zum Leben schlechthin. (Kar se v poedini zavesti javlja kot spolni nagon sploh in brez smeri na določenega poedinca drugega spola, to je na sebi volja življenja.)

Schopenhauer.

Iz prirodne zgodovine seksuelnega življenja v dolgi črti razvoja vidimo najnižje doli, kakor daleč sega človeški razum, kot prvi pojav seksuelnega življenja detumescenco; vsled prenavljanja stanice in zajemanja obile hrane ista nabrekne. To stremljenje rasti je najnižji nagon, torej tudi najprvotnejši nagon vsakega živega bitja. Kjer je rast dosegla svoj višek, tako da se stanica vsled detumescence deli na dvoje, torej razmnoži, tam smemo iskati tudi najnižje zadoščenje in slo. Od teh najnižjih prvotnih pojavov gori pa do najkompliciranejše kontrektacije ne moremo videti drugega nego dve lestvi razvoja prvotnega nagona in prvotne sle. Tudi pri kulturnem človeku ohranjen je še vedno in čisto prvotni nagon detumescence, le da vsled naj-

rafiniranejše kontrektacije nastopi višek naslade. Nagon in naslada sta se stopnjevala, kakor je človek potom diferenciranih organov prejemal več vtisov od prirode in kakor jih je potom živčevja bolj centraliziral v možganih. Z ločitvijo dveh spolov nastopi seksualno življenje in s to ločitvijo je šele mogoča kontrektacija t. j. nagon iskanja bližanja in tikanja. Neizmerno diferencirani organi in individiji vstvarjajo neizmerno rafinirano kontrektacijo. Reakcija kontrektacijskega nagona potom živčevja v centralnih možganih je izvor nepregledne vrste človeških lastnosti in zmožnosti. Iskanje samice je ustvarilo v samcu bojaželjnost, ponos, nečimurnost (Eitelkeit), umnost (Klugheit), ljubosumnost, kot jeza pri jakem, kot potrnost pri šibkem, veselje nad dosego, žalost nad izgubo, ples, glasbenost (Musiktrieb); na strani samice se je ustvarilo kot odpor proti napadom samca sramežljivost, kot gizdavost (Putzsucht); obojestransko zvičajnost in previdnost kot spremljevalki napadanja in izogibanja. Obnašanje živali za časa pojanja nam še danes dokazuje postanek temeljnih lastnosti, ki so vzrodile iz spolnega nagona. Tudi pri človeku brez omike se da konstatirati isti postanek prvotnih človeških lastnosti. V Nibelungah nam je še ohranjen spomin na prvotne boje moža samca za ženo samico: le oni mož, ki telesno zmaga Brunhildo, jo dobi za soprogo. V dolnjem sloju današnjih kulturnih narodov, kjer je telesna moč najbolj razvita in ohranjena, pri poljedelcu prav lahko konstatiramo, da so telesna moč, bojevitost in odločnost mladeniča glavne lastnosti in vzrok, da se mu mladenka spolno uda. Spominjam se prizora za časa bivanja na Tolminskem, ki mi je uprav demonstriral, kako pade navidezno čisto priprosto kmečko dekle. Praznično oblečena sta šla drug poleg drugega, le pogleda sta pravila, da se med njima nekaj godi. Za vasjo sta se polagoma prijela za roke in videlo se je, kako prijem vpliva na oba. Čutil se je nemir životov. Sledilo je pritiskanja boka ob bok. Bila sta na samotni cesti. Dekle se je še plaho ozrlo okoli sebe, potem jel je tih boj med njima. Razgreta lica, svetle oči in pri fantu izraz napora so kazali, da se gre za vprašanje moči med njima. Dekle se je branilo proti prijemu, spolni nagon je dajal fantu nenavadne moči. Počasi je zasukal dekleta v stran med grmovje, telesno je zmagal.

Manjka mi pero Zolovo, da bi opisal ta prizor. Od takrat sem razmišljal, kako je spolni nagon temeljna prirodna sila človeka in kako je iz te sile moglo vse drugo razrasti. Naj kultura še tako pokriva in odrija to silo, ona je največja, od nje je odvisen obstanek in razvoj človeštva. Da se je tudi pri človeku prvotna

snubitev vršila v znamenju sile, da je bil napad samca krut, nam dokazujejo narodne pesmi, posebno na Ruskem, ne morda ker je to posebnost Ruskega plemena, ampak ker je to pleme v nižjih slojih še prirodno ohranjeno. Tam mlada žena tarna, da je mož več ne ljubi, ker je že delj časa ni pretepal. Ruski pregovor celo trdi: Če hočeš, da te žena ljubi, tepi jo.

Iz te surove podlage je spolna naslada vendarle vstvariteljica socialnih čednosti človeka.

Ko so se stvorile lastnosti vsled spolnega iskanja in odbijanja, se je tudi kontraktacijski nagon dvignil višje: od grobega dotikanja, od iskanja telesa in vnanje lepote jelo je segati poželenje na lastnosti nasprotnega spola. Ako divjaka vabi pogled na bujno razvita spolovila, na kričeče barve in okraske, pozneje na razvite plemenske posebnosti, n. pr. močna brada, dolgi lasje; ako se je kontraktacija v teku civilizacije zvišala tako, da ji je bil motiv estetičen glede oblike, barve in okraskov, je pri kulturnem človeku tikalni (kontraktacijski) nagon prešel v privlačni nagon (Anziehungstrieb), t. j. iskanje spola po zmožnosti in lastnostih. Privlačni nagon ni nič drugega nego po prirodnem razvoju zvišani tikalni nagon. Po analogiji bi lahko rekli, da je nekaj vsporednega med njima kakor med tipom in vonjem. Tip vpliva le iz neposrednje bližine, vonj vpliva na daljo. Privlačni nagon ima kot predmet zmožnosti, lastnosti, ki so se razvile vsled spolnega iskanja boljšega in močnejšega moža in žene. Sprva se koncentrira na vnanje znake, ki dajo domnevati na gotove zmožnosti ali lastnosti. Obrne se najprej na obnašanje, ali že izraža moškost, ponos ali veselost in prikupljivost. V civilizirani državi se višje lastnosti domnevajo po poziciji v družbi, ki se izraža v uniformi. Zato je častnik še danes predmet privlačnega nagona velikega dela polizobraženih meščank. Šele pri omikanem človeku se privlačni nagon obrne na etične lastnosti v glavnem: pri možu na značajnost, pri ženi na dobroto. A tudi pri kulturnem človeku ostanejo še vedno v veljavi vsi temeljni nagoni od detumescence čez kontraktacijo do privlačnega nagona, le da so stopnjevani kontraktacijski nagon v estetično, privlačni v etično izbero. »Die unterste Stufe der Liebe ist zum schönen Körper, die zweite zum Schönen in manigfaltigen Gestalten, die noch an Sinnesschein haftet, die dritte ist die zur Schönheit der Seele, zur sittlichen Schönheit. (Najnižja stopnja ljubezni gre na lepo telo, druga k lepemu v mnogolikih obrazih, ki obstaja še na videzu čutov, tretja na lepoto duše, na nravno lepoto.) označi filozof Wundt zadnje tri stopnje razvoja spolne ljubezni. Zadnje

stopnjo, ljubezen etične lepote, imenujemo lahko visoko ljubezen. Ker temelji v spolnem nagonu in ker predstavlja izbero spolnega individija, je tudi ljubezen iz privlačnega nagona etične lepote, spolna ljubezen: visoka spolna ljubezen. Ker najvišja stopnja privlačnega nagona predpolaga vladanje nad pohotnostjo in golo čutnostjo, torej visoko moč volje, izprostitutev istega v svoji zadnji stopnji tudi vstvarja najgloblja ljubezenska čustva t. j. ljubezen etične lepote prevzema celega človeka od najnižjega nagona v ozadju in do najblažjega altruističnega čustva na zgoraj. Vsako odrekanje po volji povzroči zaviro in stopnjevanje čustev, ki izproščena dajejo toliko več in višje naslade. Aus Opfer und Ent-sagung wächst Reichtum und Kraft. Es gibt keine tiefe Liebe ohne schwere und freudige Opfer. (Iz žrtev in odrekanja raste bogastvo in sila. Ni globoke ljubezni brez težkih in radovoljnih žrtev.) Ibsen.

Spolna združitev moža in žene, ki sta iskala združitev ži-vota vsled hrepenenja harmonično združiti svoji duši, mora nam predstavljati višek človeške sile.

Mož išče na ženi predvsem mladosti. »Jugend ohne Schön-heit hat immer noch Reiz, Schönheit ohne Jugend keinen«. (Mladost brez lepote vedno še mika, lepota brez mladosti ne več) pravi Schopenhauer. Za mladostjo išče zdravje, za zdravjem obliko. V najvišjem stadiju išče dobroto. Denn was der Mann vor allem beim Weib sucht und am tiefsten liebt, ist der Frohsinn der Güte. (Kajti kar mož predvsem na ženi išče in najgloblje ljubi, je veselost dobrote.) (Ellen-Key.) Pri obliki izbira mož najbolj lepo rast in na udih malo, lepo oblikovano nogo. Že v visoki pesmi Salomona najdemo stavek: Kako so prekrasne tvoje noge v sandalih! In Jezus-Sirah XXVI 23. pravi: »Žena ki je lepo vzrastla na lepih nogah, je kakor zlati steber na srebrnih stol-licah.«

Žena na možu išče moč in pogum. S tema lastnostima mož ženo najprej premaga. Moč in pogum prihaja od krepke postave in mišičja. Za močjo je odvažnost in trdnost volje. Intelktuelne lastnosti, posebno znanje in učenost redkokdaj tvorijo privlačno silo. Učeni možje in žene navadno bolj odbijajo kakor vabijo. Predstaviteljica rafinirane ljubezni svoje dobe Ninon de Lenclos (1705 l.) pravi: »Ne slutimo, koliko duhovitosti je treba za lju-bezensko srečo! Temeljno ljubezensko gibanje je iskati v ču-stvenem svetu. Popolni možje so dolgočasni — kritični ne-prijetni!« Nasprotno je Don Juan lepe postave energičnega na-stopa že čestokrat premamil inteligentno ženo. Vzrok imamo is-

kati v spolnem instinktu, da je za zarod več vreden zdrav krepek mož, mlada zdrava žena, nego pa lepa ali učena.

Ob tikalnem in privlačnem nagonu imamo torej iskati spolno izbero. Ta in podedovalnost tvorili in višali sta človeške lastnosti do stanja kulturnega človeka.

Današnje spolno življenje širokih mas kulturnega sveta še vedno vlada konkrektacijski nagon, ter nižje stopnje privlačnega nagona t. j. obnašanje in vnanji znaki socialnega položaja. Vodilen za normalno izvrševanje obeh nagonov je le vsakdanji zdravi razum.

Im Grossen und Ganzen besitzt der heutige durchschnittliche Mensch phylogenetisch einen starken Sexualtrieb, eine mässig starke sexuelle Liebe und eine miserabel schwache soziale Liebe. (Splazi ima današnji srednji človek po vrstnem razvoju jak spolni nagon, zmerno jako spolno ljubezen in mizerno šibko socialno ljubezen.) Dr. Forel.

Seksualna statistika nam kaže približno 75% individijev kulturnih narodov, ki ne poznajo višje ljubezni, za katere je merodajen konkrektacijski nagon in le deloma privlačni nagon nižje vrste. V najnižjem sloju človeštva pri divjaku in degeneriranem človeku tudi kulturnih narodov vlada še goli nagon detumescence in najnižje stopnje konkrektacijskega nagona, t. j. spolni nagon nastopi vsled nabreklosti spolovil ali vsled mehničnega dotikanja in trenja istih, ali kvečjemu po vplivu pestre groteskne ali pretirane vnanjosti. Pa tudi pri polomikanem človeku ter celo pri omikanem, ki nima dovolj krepke volje ali je pod vplivom alkohola in druge omame, čestokrat vihrava vnanjost prostitutke ali dobro razviti sekundarni organi spolne ženske vzbude pohotnost. Pri možu je močnejši nižji spolni nagon in to fiziologično vsled spolovila, ker najde zadoščenje vsled detumescence. Pri ženi je močnejši konkrektacijski nagon, ker je žena vabeča stran. Dr. Müller: »Der Kontrektationstrieb ist entwicklungsgeichtlich eine Weiterbildung des Detumeszenztriebes. Dieser ist stärker beim Manne, während der Kontrektationstrieb stärker ist bei der Frau. Die Eiausstossung der Frau war ursprünglich gleichbedeutend mit der Detumeszenz. (Tikalni nagon je z razvojnozdgovinskega stališča stvoritev iz nagona nabreklosti. Ta je močnejši pri možu, dočim je oni močnejši pri ženi. Prvotna izločitev jajčka žene ni bila nič drugzega nego pre-nabreklost.) Zadovoljevanje tikalnega nagona ima za posledico stopnjevanje spolnega poželenja, zato je splošen nagon za dosego večje spolne naslade. Zadostitev v spolni nasladi pomiri

navadno pri možu še tako visoko spolno poželenje, ker se poleže detumescenca kot temelj vsakega spolnega nagona. Pri ženi nasprotno vznemirjenje notranjih spolnih organov (materne) po spolnem dejanju vstraja ter ljubezen do moža vsled podedovanih materinskih čustev naraste. »Der Geschlechtstrieb des Weibes breitet sich mehr über den Organismus aus, während er beim Manne mehr auf den Brennpunkt versammelt ist. Damit steht die stärkere Entwicklung des weiblichen Kontraktationstriebes in engem Zusammenhange aber auch die Tatsache, dass Störungen des Geschlechtslebens beim Weibe mehr auf den Gesamtorganismus einwirken als beim Manne.« (Spolni nagon žene se širi bolj čez organizem, dočim je pri možu zbran na gorišču (spolovilih). S tem je močnejši razvoj ženskega tikalnega nagona v ozki zvezi, a tudi istina, da motenje spolnega življenja pri ženi močnejše deluje na celokupni organizem nego pri možu.) R. Müller. Odtod ženi krivično očitaje, da je bolj spolna nego mož, in krivični rek Galenov: »Omne animal post coitum triste praeter mulierem gallumque.« (Vsaka žival je po soitju pobita mimo žene in petelina.) Ta rek so pobrali tudi cerkveni pisatelji, ko dajejo duška prokletstvu, ki naj bi izviral iz žene.

Priroda je s kontraktacijskim in privlačnim nagonom zedinila sodejstvovanje vseh čutov in sodelovanje vsega živčevja, da je poostrila naslado. Radi tega je tudi pri kulturnem človeku opravičeno iskanje naslade na sebi, ker je to zakon prirode, je to neskončna volja vrste. »Die sexuelle Liebe mit ihren Ausstrahlungen im Seelenleben ist Hauptbedingung des menschlichen Glückes, ein Hauptzweck des menschlichen Lebens. (Spolna ljubezen s svojim izžarevanjem v duševnem življenju je glavni pogoj človeške sreče, glavni smoter človeškega življenja. Forel. Negacija potrebe in lepote spolne ljubezni, ki se najbolj izraža v estetični kontraktaciji, je torej tudi negacija življenja. »Der Liebesrausch als Naturkraft schuf ein Nervenzentrum der Liebe als Hingebung und Zuversicht des Nehmens. Liebesrausch ist individuell. Liebe Gattungsfähigkeit im Gehirn. Die Liebe ist etwas ständiges, eine Eigenschaft, eine Tugend — Liebesrausch Naturereigniss (Ljubezenska opojenost kot prirodna sila ustvarila je živčno središče ljubezni kot povzdajanje in svest jemanja. Ljubezenska opojenost je individualna, ljubezen je sposobnost vrste v možganih. Ljubezen je nekaj stalnega, lastnost, čednost — ljubezen-

ska opojenost prirodni dogodek.) Tako govori najbolj priznani apologet zakonske krščanske ljubezni Dr. W. Förster. Spolna naslada je predpogoj ljubezni.

Ker je človeški zarod odvisen od izvrševanja kontrekta-cijskega nagona, in cerkveni znanstveniki tega ne morejo utajiti, so si izmislili po eni strani neko »umazano spolno ljubezen kot prokletstvo človeka in po drugi strani po cerkvi posvečeno lju-bezen v zakonu, ki se v dejanstvenem življenju seveda istim pri-rodnim potom docela enako izvršuje. Res je, da pravi dr. Forel: Wollustempfindungen haben für Zeugung keine Bedeutung (Na-sladni občutki za porajanje nimajo pomena.) Fiziologično je celo mogoča umetna oploditev, t. j. moško seme se lahko umetnim potom spravi v žensko maternico, sledil bi pravilen porod. To-rej živalstvo, divjak in učenjak nam doka-zujejo, da za vzdržanje vrste ni treba na-slade, treba pa jo je za tvoritev ljubezni, za zatajevanje samega sebe in dajanja dru-gemu. Spolna naslada je torej edina prva stvariteljica ljubezni, je predpogoj altru-izma. »Ein mächtiges Sehnen und Treiben durchströmt das Nervensystem des geschlechtsreif gewordenen Individuums und zieht es zum anderen Geschlechte. In diesem Treiben ver-schwindet momentan die Sorge und die Lust zum Erhalten des Ich«, (mogočno hrepenenje in gnanje pretalka živčni sistem spolno dozorelega individija ter ga vleče k drugemu spolu. In v tem gnanju izgine trenutno skrb in volja za ohranitev lastnega jaz) pravi isti Dr. Forel. V tem leži odrekanje samega sebe in požrtvovalnost za drugega. Iz temelja spolne naslade se je v razvoju človeštva končno mogla razviti krščanska charitas. Ostaja biologična resnica: »Der Geschlechtstrieb wird sich umso stärker und nachhaltiger äussern, je höher in der Tierreihe die seeligen Anlagen entwickelt sind. (Spolni nagon se javlja tem jačje in izdatnejše, čim višje so v živalski vrsti razvite duševne zasnove.) R. Müller. Prevladanje prirodne sile tudi pri masi kulturnih narodov dokazuje najboljše, da je prirodna sila jedro ljubezni. Kakor ima spolna naslada namen vzdržati vrsto, tako odrekanje individija samega sebe in žrtvovanje drugemu vzdržuje človeško družbo. Ako združimo biologični pojav spolne naslade s psihologičnim vsporednim pojavom centralnega živčevja, iskati sebe v drugem, t. j. simpatije, biti združen z drugim, nam daje temeljni pojem ljubezni. Liebe ist ein

eigenartiger Komplex des Zugleichvorhandenseins von Freundschaft auf intellektueller und moralischer Basis und spezifisch sexuellen Regungen auf ästhetischer Basis. (Ljubezen je svoje vrste kompleks istočasnega sobivanja prijateljstva na intelektualni in moralni podlagi ter specifično seksualnih giblajih na estetični podlagi.) Lipman. Ako ločimo en moment od drugega, ne moremo več govoriti o pravi ljubezni, ampak moramo iste specificirati kot spolno ljubezen, kot materino ljubezen, otroško ljubezen etc. Še danes vsled pojavov, ki stopijo pri ljubezni najbolj v ospredje, t. j. izrazov kontrektacije, celo strokovnjaki pravo ljubezen razlagajo »Liebe ist die Freude ein liebenswertes, liebendes Wesen mit allen Sinnen zu sehen, zu fühlen und zu berühren.« (Ljubezen je veselje, videti, čutiti in tikati z vsemi čuti ljubljeno in ljubezni vredno bitje.) Stendal. Jaz bi to imenoval kontrektacijsko ljubezen, t. j. ljubezen, ki nastopi kavzalno vsled kontrektacije. Tudi pri tej je bistveni moment psihologičen, brez tega ostane le iskanje gole spolne naslade, kar bi imenoval pohotnost. Ta pojem vsebuje v sebi izraz egoizma, t. j. hočem le imeti, ne dam ničesar. Pojem spolne ljubezni pa obsega: jemljem, da dajem, in dajem, da jemljem. Spolna ljubezen je torej vedno vstvarjajoča, pohota je jalova. Ljubezen mora vstvarjati. Sie muss Leben geben oder neue Werte, denn es gibt keine andere unglückliche Liebe als die unfruchtbare. (Mora dajati življenja ali novih vrednosti, kajti ni druge, nesrečne ljubezni nego neplodna.) Ellen-Key. Ljubezen mora vstvarjati zarod ali sublimirati naš intelekt, vzbujati moško in žensko energijo na plodno delo — ako tega ni, ljubezen ostane pohotnost. Die grosse Liebe ist mehr als Gegenliebe, sie will schaffen. (Velika ljubezen je več nego le protiljubezen, hoče vstvarjati.) Nietzsche. Liebe will Zukunft, nicht Augenblick, will Vereinigung nicht nur bei Schöpfung eines neuen Wesens, sondern weil zwei Wesen durch einander ein neues und grösseres Wesen werden können als jedes für sich allein. (Ljubezen hoče bodočnosti, ne trenutka, hoče zedinjenja ne le pri vstvaritvi novega bitja, marveč ker dve bitji lahko postaneta novo in večje bitje, kakor vsako zase.) Ellen-Key. Ljubov k ženščinje vsekda pladatvorno dlja muščini, kakova bi ana ne bila, daže jesli ana dajet toljko stradanija, i v jih vsekda jest mnovo cijenavo. Gorjkij. Ljubezen je stvarjajoča sila, vstvarila je človeško družbo ter se v njej razvijala do sublimacije, t. j. da v ljubezni prevladuje moment odrekanja in dajanja. Ljubezen v svojem razvoju od spolne ljubezni do sublimi-

rane ljubezni je ustvarila vse socialne lastnosti, je izvor etike. Sexueller Naturtrieb ist die Wurzel aller Etik. (Seksuelni prirodni nagon, je koren vse etike.) Krafft-Ebing. Wer das Weib nicht liebt, liebt den Menschen nicht. (Kdor ženske ne ljubi, ne ljubi človeka.) Feuerbach. In der Liebe zum andern Geschlecht liegt wie punktiert der Übergang vom Individuum zur Gattung, von der Selbstliebe zum Altruismus, vom Natur- zum Kulturmenschen. Wie der Spieltrieb die Kunst, der Erkenntnistrieb die Wissenschaft und der Selbsterhaltungstrieb die wirtschaftliche Kultur erzeugt, so fördert der Fortpflanzungstrieb die geschlechtliche Moral. (V ljubezni do drugega spola leži kakor začrtan prehod od poedinca na vrsto, od ljubezni do samega sebe k altruizmu, od prirodnega na kulturnega človeka. Kakor je nagon igre vstvaril umetnost, nagon spoznavanja znanstvo in nagon sebeohrane gospodarsko kulturo, tako pospešuje nagon zarajanja spolno moralo.) Stein. (Priroda morale in etike ne pozna, pozna jo le človeška družba. Etika je socialen pojav. Kakor je spolna ljubezen iskanje enote človeka (Kannt. Mann und Frau bilden zusammen erst den vollen Menschen. Mož in žena skupaj dajeta šele polnega človeka.) tako je sublimirana ljubezen iskanje enote človeštva. Spolna ljubezen sama je mogoča na strani moža, „na strani žene je pa tako ozko združena z materinstvom, da je na sebi redka. Dr. Kraigher v Školjki: »Za moža je ljubezen doživljaj, za ženo je življenje.« Pomen besede mož in žena pregnantno izražata isto. Mož je der Vermögende, ki jemlje, žena je die Gebärende, katera daje, zato spočenja. Spolna ljubezen pri možu vsled zadoščenja pri spolni nasladi dvigne njega zavest moči, temeljna lastnost moža; pri ženi vsled spočetja vstvari zavest udanosti, odrekanje, v zvezi z materinstvom dobroto — temeljna lastnost žene.

Ker žena s spočetjem postane nositeljica ohranitve človeškega rodu, ker je njena otroba od narode vstvarjena, da hrani, razvija in donese dete, postane materinstvo kot posledica spolne ljubezni integrujoč del ljubezni. A tudi materna ljubezen nastane prirodno v prvih pojavih vsled kontrektacije. Das Säugen an der Brustwarze bringt Wohllustsgefühle hervor und erzeugt bisweilen Steifung der Clitoris. In den Lustgefühlen, welche beim Säugen geweckt werden, ist die Wurzel der Liebe zwischen Mutter und Kind. (Sesanje na prsni bradavici proizvaja čustva naslade in stori ščegetavček tog. V čustvih sle, ki se vzbujajo pri sesanju,

je koren ljubezni med materjo in detetom.) Loisel — R. Müller. Z materinstvom spolna ljubezen jame prehajati v sublimirano ljubezen. Žena, ki je znosila plod, na dete prenese vse sestavine ljubezni, moment odrekanja sebe in žrtvovanja. Odziv na materno ljubezen je otroška ljubezen, čut odvisnosti, pokorščine in ponižnosti. Die Mutterliebe des Sohnes ist die erste Sehnsucht, die erste Demut des Mannes vor dem Weibe. (Sinova ljubezen proti materi je prvo hrepenenje, prva ponižnost moža pred ženo.) Feuerbach.

Spolna, materna in otroška ljubezen v svoji vzajemnosti so temelj socialnemu življenju. Vladanje te trojne ljubezni v človeštvu dr. Forel stavi kot prvo periodo človeške kulture.

Tudi pri živalih najdemo sledove te trojne ljubezni. Darwin že konstatira: »Gotovo je, da imajo živali, ki žive v družnosti, čustvo ljubezni ena za drugo, katerega ne moremo najti pri nedružnih živalih.« Dokaz, da je družno življenje tudi pri človeku dvignilo in modificiralo prvotno golo pohotnost.

Predvsem je materinstvo najgloblje modificiralo spolno ljubezen. Žena je prenesla potom podedovanja čustva materne ljubezni na svoj plod. Tako so postajale lastnosti moža in žene bolj in bolj skupne s prevladanjem prvotnih lastnosti na posameznem spolu, poleg sekundarnih vnanih značajev, kot psihični sekundarni značaji. Žena je prenesla tudi svoja materinska čustva na moža t. j. jela ga je ljubiti liki dete. »Die vielen Aeusserungen der weiblichen Psyche einem geliebten Manne gegenüber, haben ihre Wurzel im ererbten, Mutterschaftsgeföhle.« (Premnogi izrazi ženske duše proti ljubljenu možu, imajo svoj koren v podedovanih materinskih čustvih.) R. Müller. Po isti poti prenese žena otroška čustva na drugi spol. Tako postaja pojem ljubezni z razvojem človeške kulture vedno bolj zložen, vedno širši in globlji. Ljubezen se jame prepletati s čustvom človeka odvisnosti od prirode, s prvotnim čutom religije. Čustvo otroške odvisnosti od matere in človeka od prirode se zliva. Die Liebe ist es, welche das verborgene Wesen der Religion offenbart. (Ljubezen je, ki razodeva skrivno bistvo verstva.) Feuerbach.

Kontrektacija je zbudila prvo estetično čustvo, iskanje enotnosti in skladnosti, t. j. lepote, ki se je razširilo v kulturnem razvoju v zvezi s čutom dejalnosti v umetnost. Die Zeit der Liebesgeföhle wird zugleich eine Zeit des befreiten ästhetischen Innenlebens, eine Zeit der Schönheit. (Doba ljubezenskega čustvovanja postane obenem doba osvobojenega estetičnega no-

tranjega življenja, doba lepote.) Bölsche. Prepojenost z ljubeznijo ustvarilo je religijo, umetnost in etiko današnjega kulturnega človeka. Zato pravi Wilde: Love is an more wonderfoul thing than art. (Ljubezen je čudovitejša stvar nego umetnost.)

ŽIVKO TOPALOMIČ:

Balkanski problem in socialna demokracija.

Srbska socialno demokratična stranka je pred tremi leti prišla s predlogom, da se skliče prva balkanska konferenca pod vplivom socialističnega spoznanja o tendencijah modernega kapitalizma, in pod naukom dejstev, ki so jasno povdarjala, da Balkan vedno bolj prihaja v delokrožje velekapitalistične kolonialne politike. Ta konferenca je svojo nalogo dobro izpolnila. Ako se značaj kakšne akcije predvsem presoja po vplivu, ki ga je imela na duševno življenje, na zavest sodobnikov, potem se s polno pravico lahko trdi, da je balkanska socialno demokratična konferenca monumentalno delo. Njena zasluga je, da se razredno-zavedni delavci vseh balkanskih in sosednjih jugoslovanskih dežel danes zavedajo, da je to mednarodni evropski kapitalizem s svojo kolonialno politiko, koji zajemlje podzemeljsko vođo iz torišča, na kojem oni razvijajo svojo socialno politično delavnost, in ga pretvarja v puščavo; njena zasluga je splošno socialistično prepričanje na Balkanu in okrog njega, da se balkanski problem reši s tem, da se ustvari bariera, neprodiren jez proti kapitalističnemu zagospodovanju na Balkanu; njena zasluga je, da so vse socialistične stranke pripravljene, boriti se proti nacionalni razdrobljenosti in ustvarjati eno veliko in svobodno ekonomsko in politično zajednico na Balkanu; njena velika avtoriteta je, da je za to naziranje pridobila ves socialistični svet v tujini, in naklonila mednarodni socialistični biro, da se v manifestu delavcem vseh dežel izrazi za federativno balkansko republiko kot edino garancijo mednarodnega miru v odnošajih z Balkanom.

Ali si moremo misliti večje dejstvo kakšne akcije nego so te posledice naše prve konference?

Socialno demokratične stranke na Balkanu in na kolonialno osvojenem evropskem vzhodu so se lotile rešitve najaktualnejšega političnega problema, ne samo za njihove narode, marveč za Evropo, za ves svet. Kajti vprašanje Balkana je vprašanje velike svetovne vojne, koje razprostranosti ni mogoče pregle-

dati naprej. V kompleksu občin mednarodnih vprašanj zavzemlje balkansko vprašanje najvažnejše mesto. Zaradi mednarodnega značaja tega vprašanja je imelo delo balkanskih socialno demokratičnih konferenc velik pomen ne le za nas na Balkanu, nego za ves svet: za socialistični svet radi tega, ker je naše stališče stališče socialistične internacionale, in socialistična internacionala naš edini pomočnik v boju in branitelj pred splošnim sovražnikom; za kapitalistični svet radi tega, ker se zedinjene balkanske socialno demokratične stranke, podpirane od socialistične internacionale, temelječe s svojim vplivom globoko v narodnih masah, kažejo kot neobičajno važen, močen praktični agens pri reševanju balkanskega vprašanja. Za našim glasom stoji naša moč. Zato se mora naš glas slišati in spoštovati.

Žal, da je ta glas umolknil baš tedaj, ko ga je ves svet moral, želel in hotel čuti. Ne samo žal, ampak sramota je, da danes, ko silne revolucionarne borbe naše narode razdirajo, ko poljejo strasti in se dvigajo mase, ko avantgarda kapitalističnega navala stoji pred našimi mejami, najmočnejša organizirana sila na Balkanu, balkanska socialna demokracija, ne pokaže znaka življenja.

Počila je arnavtska pobuna. Cel narod je stopil v revolucionarno borbo, zavladal državo, dobil nekaj obljub, pa se je zopet vrnil domov. Kaj pravite vi o arnavtski pobuni, o avtonomiji Albanije, o konferencah v Skoplju, o skrivnostnem prekinjenju sovražnosti; ali ekzistira v balkanskem arnavtski problem in kaj mislite vi o njem — nas vprašuje socialistična Evropa. In kaj pravimo mi? Nič ne pravimo. Mi smo prepustili mladoturškemu komiteju v Solunu in staroturškemu v Carigradu, da obveščata svet o arnavtskem vprašanju.

Zavrelo je v Makedoniji, v gospodarsko najbolj razviti pokrajini evropske Turčije. Zahteva se avtonomija Makedonije in evropska uprava za njo. Kaj pravite vi na to — nas vprašuje socialistična Evropa. Naši sodrugi »široki« na Bolgarskem so za avtonomijo Makedonije, naši sodrugi »tesni« proti nji. Ako ta razlika ne tiči v navadi teh, da vedno nasprotujejo onim, potem se nam čudno zdi, kako da tem ni jasno, da je makedonsko vprašanje samo del splošnega balkanskega vprašanja in da ono ne more biti preko tega splošnega vprašanja definitivno rešeno; kako da oni ne uvidevajo, da avtonomna, demokratična uprava v Makedoniji, ki bi njen kulturni razvitek samo podpirala, ni nobena ovira balkanske federacije. Kakšno je vobče socialistično naziranje o makedonskem problemu? Ni ga.

Dela se za carinsko zvezo med Srbijo in Bolgarijo. Najneposredneje na Balkanu zainteresirana kapitalistična sila, Avstro-ogrška, gazi mednarodne pogodbe, napoveduje Srbiji carinsko vojno, prinaša ogromne gospodarske žrtve, nudi Bolgarski koncesije na svojo škodo, da onemogoči to zvezo. Ali to ne priča o njeni veliki važnosti? Referent na zadnjem kongresu stranke »tesnih« na Bolgarskem ni pokazal simpatije napram temu predlogu. Zakaj? Mar resolucija prve balkanske konference ne zahteva »odstranitev prepogostih gospodarskih mej na Balkanu«, in mar carinska zveza ne bi bila soliden temelj zedinjajoči akciji na Balkanu? Kaj pravi balkanska socialna demokracija o carinski zvezi Srbije in Bolgarske? Nič ne pravi.

Poboji kristjanov na Turškem spravljajo z vso silo na površje nacionalni problem. Dvoje jako važnih dejstev imamo dandanes na Turškem: organiziranje čet od strani balkanskih držav, ki se medsebojno in s Turki koljejo; z druge strani vlado moslimanov nad kristjani, Turkov nad Srbi, Bolgari, Grki, Rumuni, Arnavti. V sodbi o akciji čet se bomo brzkone vjemali, toda: Kako mislite vi uničiti supremacijo ene vere nad drugimi in enega naroda nad drugimi, ki žive v Turčiji? Ali se more misliti balkanska federacija pod ekzistenco te supremacije? Ali ne izziva delo za balkansko federacijo in delo za nacionalno revolucijo podjarmljenih narodov v Turčiji? Naši in bolgarski šoviniisti zahtevajo napoved vojne Turčiji. To je pereče vprašanje. Kaj naj storimo mi socialni demokratje? Mi molčimo, mi ne pravimo nič.

Avstroogrški minister vnanjih zadev grof Berchtold se je obrnil energično na Evropo, naj s svojimi »sveti« intervenira na Balkanu, da obvaruje status quo, ki bo primoral balkanske države, da ostanejo mirne, in da prisili turško vlado, da vodi »politiko decentralizacije«. Evropski kabineti so javno sprejeli Berchtoldov predlog, skrivaj pa se spotikajo obenj; balkanske vlade pričakujejo rešitve vevlasti s »simpatično zainteresiranostjo«; buržoazna javnost registrira dogodke. Socialna demokracija bo naravno načelno odbila evropsko intervencijo v balkanske zadeve. To je srbska stranka energično izjavila. Toda kaj misli balkanska socialna demokracija o »politiki decentralizacije« na Turškem? Ona molči.

S formulo »Balkan balkanskim narodom« in »Federativna balkanska republika« balkanski problem ni rešen. V njem je množica detajlnih vprašanj, o kojih moramo imeti jasno pojmovanje; šele če rešimo ta vprašanja, moremo pristopiti k generalni

rešitvi problema. Odgovor na ta specialna vprašanja bi bile morale dati sledeče balkanske socialno demokratične konference. Pa jih ni bilo — in vse delo je bilo ugonobljeno.

Jasno in odkrito je treba reči, zakaj je bilo tako. Zgodilo se je tako, ne ker bi mi ne soglašali v načelnem pojmovanju vprašanja, ali ker bi sploh ne mogli skupno delati. Veseli nas, da moremo izjaviti, da verujemo, da je — hvala našemu marksističnemu prepričanju, večina balkanskih socialno demokratičnih strank sposobna dati delu konferenc pravilen tok. Delo na balkanskih konferencah je zaostalo le iz razloga, ker so naši sodrugji »tesni« na Bolgarskem smatrali svoj domači spor s »širokimi« za nujnejše vprašanje nego zajedniško delo na Balkanu, nego obrambo njegovo pred navalom kolonizatorskega kapitalizma.

Trpelo se je in molčalo. S tem pa se ne le ni izpopolnjevala dolžnost, marveč se je sprejemala tudi težka odgovornost. Mi smo takoj poudarili veliki pomen započete delo; upamo, da sta dve stranki na Balkanu si svesti svoje velike odgovornosti, da se započeto delo ne zavlačuje. Zato upamo, da ne ostaneta hladni napram temu apelu na njihovo zavest mednarodne dolžnosti.

Balkanska internacionala se mora iznova zbrati, otvarjajoč, v smislu sklepov prejšnje konference, svoja vrata vsem članom internacionalne na Balkanu. Mora se zbrati čimpreje. Ako bo kdo izkušal ovirati to delo, bo moral nositi svoje breme odgovornosti pred vso internacionalo, s katero se snidemo prihodnje leto.

D. TUCOVIČ:

Prodiranje Avstro-Ogrske na vzhod.

Predlog avstro-ogrškega ministra Berchtolda o »politiki decentralizacije« na Turškem ni, po mnenju sodruga Parvusa (Le jeune-turc z dne 5. sept. 1912), nič drugega, nego očitna ponudba Arnavtom, da se opro na Avstro-Ogrsko kot na svoje zaledje, svojo arier-gardo. Kajti s tem predlogom prihaja Avstro-Ogrska v turško-albanski spor kot zaščitnica Arnavtov, razlikujoč se i od mnenja Italije i

od mnenja Turške. Ona izkuša učvrstiti svoj politični prestiž v Albaniji, predno bi Italija končala vojno, kakor je s sistematično akcijo že prej utrdila svoj ekonomski prestiž. Kakor to lepo razlaga sodrug Parvus, se vzhodna politika Avstro-Ogrske, in tudi Nemčije, odlikuje na vzhodu s tem, da ti dve velevlasti vodita velike račune o trgovinskih interesih. Glede ostalih velevlasti, o Franciji in Angliji, se mora reči, da so zanemarile trgovinske interese na vzhodu. Dočim vdeležba Francije in Anglije pri trgovinskem prometu Turške vedno bolj zaostaja, pa Avstro-Ogrska, vsled svojega ugodnega geografskega položaja in Nemčija, vsled svoje gospodarske moči in državnih udobnosti, jako naglo razširjata svojo trgovino na vzhodu.

Parvus podpira svoje mnenje s fakti, ki jih nudi statistika turškega uvoza, nedavno objavljena od angleške trgovinske zbornice v Carigradu. Po tej statistiki je uvoz Turške iz Anglije, Francije, Italije, Avstrije in Nemčije od 1887 do 1910 narastel od 10 milijonov liber šterlingov na 25 milijonov, ali za 150%. Vse te države so povišale svoj izvoz za Turško. Toda to povišanje se je izvršilo v jako raznovrstnem razmerju. To razmerje dokazuje, da Anglija in Francija v primeri z Avstrijo in Nemčijo zaostajata, izgubljata. Evo številke. Pri uvozu Turške je bila udeležba teh pet velevlasti v odstotkih:

	1887	1910
Anglije . . .	61 ⁰ / ₁₀₀	35 ⁰ / ₁₀₀
Francije . . .	18 ⁰ / ₁₀₀	11 ⁰ / ₁₀₀
Italije	3 ⁰ / ₁₀₀	12 ⁰ / ₁₀₀
Avstrije	13 ⁰ / ₁₀₀	21 ⁰ / ₁₀₀
Nemčije	6 ⁰ / ₁₀₀	21 ⁰ / ₁₀₀

Pred 24 leti sta Anglija in Turška dajali $\frac{8}{10}$ turškega uvoza, danes pa dajeta vsega 46%, torej izpod polovice. V začetku te periode turški uvoz iz Nemčije ni dosegel niti tretjine onega iz Francije, danes Nemčija uvaža na Turško 100% več nego Francija!

V soglasnosti s celokupno politiko na Vzhodu je Avstrija — kot pravi Parvus — ustvarila v Albaniji pravi monopol. V južni Albaniji mora računati z italijansko konkurenco, pa je Italijo vendar nadkrilila. Tako na pr. od vse vnanje trgovine Drača 49% pride na Avstrijo in 17% na Italijo. Od uvoza Drača je 39% iz Avstrije, 18% iz Italije, 11% iz Anglije, 24% iz Turške in 6% iz ostalih držav. Od izvoza je 6% za Avstrijo, 16% za Italijo, 18% za Turško in 5% za ostale države. Po teh številkah, pravi Parvus

lepo, je Albanija v ekonomskem oziru še sedaj močnejše vezana na Avstro-Ogrsko nego na Turško.

»Turško-italijanska vojna, zaključuje Parvus svoja izvajanja, je zadala težek udarec trgovini Italije z Albanijo in je jako povišala premoč Avstrije. In sedaj, s predlogom Berchtolda, hoče Avstrija dobiti tudi politično bitko. Dočim Italija vodi krvavo in drago vojno, Avstrija pretvarja Albanijo v ekonomskem oziru v avstrijsko provincijo, a hkratu* povečuje svoj politični vpliv.«

*

Neopaženo, a neprestano se na Balkanu vrši proces prodiranja kapitalističnih držav Evrope, v prvi vrsti, kadar se govori o evropski Turčiji, Avstro-Ogrske. Nekoliko dragocenih dejstev, s kojimi se ta proces dokazuje, in nekoliko migljajev, s kojimi se sistem in načrt dela osvetljuje, je Parvus podal v onem svojem članku.

Ali sme biti to ravnodušna stvar za balkanske državice? Kaj ojačevanje Avstro-Ogrske v Albaniji nima istega pomena za nadaljnji razvoj političnih odnošajev na Balkanu in usodo balkanskih narodov kot njeno učvrščenje v Bosni in Hercegovini? Za ekonomskim prodiranjem — kot se vidi — slede politični koraki diplomacije, intrige, intervencije, podkupovanje in vsa druga neizbrana sredstva, koja služijo v korist ojačanju političnega vpliva in teritorialnega osvajanja.

Balkanske državice? Pregarjajo se med seboj za pokrajine, ki so danes turške, jutri pa, kot Ciper, Egipt, Bosna, Tripolis itd. preidejo v močnejše roke. Ne vidijo, kar je; nič se ne morejo naučiti iz takih številčk. Za balkanske narode in države pa je samo ena pot k rešitvi: vzajemno seskupljanje v zajednico, politično in ekonomsko zajednico, ki bo sposobna, da živi sama, da se brani in da se razvija. To je pot, ki ga je prva soc. dem. konferenca pokazala tako jasno in odločno.

„Socialni problemi.“^{*)}

Und sie schrieben über Wert
und Unwert von Menschen, und sie
zerschmetterten Herzen, wie man
Eier zerbricht. (Strindberg, Das rote
Zimmer.)

Knjiga, ki je v naših razmerah vredna lepega uvodnega članka, ne pa obligatne povprečne ocene v literarnem pregledu, katero je človek napisati dolžan — ker mu je založnik poslal eksemplar v ta namen. Toda kakšne so bile kritike, ki jih je slovenska oficialna znanstvenost privoščila tej knjigi? Poglej Omladino ali Vedo, Slovan ali Zvon, Edinost, Slovenski Narod ali — Zarjo, in primerjaj! Primerjaj te kritike med seboj in pomisli na vsebino knjige! Ne moreš se otresti misli: kako sive, starinske so vse te ocene, mrtve in puste — ni ga bilo, da bi bil razumel knjigo!

Knjiga je namreč pisana s t o p l o l j u b e z n i j o d o s t v a r i. Te ljubezni pa ni začutil nihče izmed kritikov. Kakor, da bi jim bilo znanstveno delo zamorilo čustvo, ali kakor da bi si bili mislili, da mora znanstvenost res biti brez srca. Kakor da bi bilo v vseh teh kritikah prepričanje, da je knjigo spisal star človek — in da je zatorej ne smejo tudi oni drugače kritikovati, kakor s stališča starih kritikov.

Pravzaprav je ta pojav kuriozen: niti enega izmed omenjenih kritikov ne morem prišteti med starine, vsaj po letih ne. In vendar so se vsi oblekli v častitljive halje in so si nataknili strahovite modre krinke na obličja, da bi imeli videz bolj učen ter spoštovanja in uvaževanja vredni. V resnici so pa le sivi, kakor njih teorija, in prihajajo v zadrego, če jih poprašajš po njih praksi. Meni se je pa vedno smilil človek, ki je v svoji mladosti že bil star, človek, ki ni bil nikoli mlad, ki je izgrešil najlepšo dobo svojega življenja. Takšni so namreč povprečni slovenski kritiki i v leposlovju i v znanstvu.

In tako smo pri problemu: kako naj napiše pošteno, pravično in dobro kritiko človek, ki ostane napram delu, ki ga naj oceni, ravno tako hladan in tuj, kakor je bil prej, ko ga še ni videl? Ne mislim, da naj bo kritika vedno ugodna za pisatelja, če pravim, da naj bo dobra; s tem mislim nekaj več in višjega. Ampak kako naj tej zahtevi ugodí človek, ki se ni v stanu postaviti na tisto

^{*)} Socialni problemi. Eseji. Spisal Abditus. V Ljubljani 1912. Založil L. Schwentner.

stališče, kjer je pisatelj, človek, ki nima pojma, v kakšnih razmerah je knjiga nastala in iz kakšnega namena je bila na svetlo poslana? Saj sta si vendar pisatelj in tak kritik tujca, ki se nista srečala niti pogovarjala nikoli v življenju!

V vsakdanjem življenju se ti utegne primeriti, da te vprašajo po mnenju o človeku, ki si ga morda videl od daleč, ali le površno, ki si z njim morda enkrat, dvakrat izpregovoril par besed, par brezpomembnih fraz. Skoro gotovo ti vest ne bode dopuščala, da bi kratkomalo izrekel, bodisi iz kakršnegakoli razloga, o njem obsodbo; skoro gotovo se boš izražal zaklavzulirano in s pridržki; že iz razloga, da se ne zmotiš preveč in da ti potem — blamirancu — ni treba prehudo preklicevati.

Kaj pa v literarnem življenju? Enkrat sta se mimogrede videla — morda v izložnem oknu knjigotržca ali v mesečniku v kavarni — in naši književniki presoјajo in obsoјajo, da je strahota! Ali velja mari v literarnem življenju drugačna vest nego v vsakdanjem? Ali ne bi bilo pravilno, da bi bila literarna vest rahločutnejša in nežnejša, nego ona vsakdanjega življenja, če že mislimo, da se to dvoje da ločiti? Kdo nam razlušči ta problem? Kdo nam odgovori na vprašanje, zakaj se v književnosti vest celo manj vpošteva nego v praksi vsakdanjega življenja?

Abditus se teh problemov v svoji knjigi ni dotaknil, ker je še vedno nosil v svojem srcu preidealno mnenje o dostojnosti in poštenosti slovenske javnosti, oziroma slovenske literarne kritike. Toda v konkretnem slučaju, ki se je ravno njemu primeril, je očitno, da so to pri nas socialni problemi, in da se bo zaradi njih in o njih še prav korenito treba pomeniti!

Knjiga, ki jo je spisal Abditus, je napisana z ljubeznijo, iz hrepenenja po resnici, lepoti in po duševni jasnosti, iz nespoštovanja slabega. Doba, v kateri je knjiga nastala, sega za 10 let nazaj. Zato je treba vedeti, kako je bilo pri nas pred 10 leti — da se more prav presoditi pomen, ki ga ima za naše razmere. To pa ve najboljše tista skupina, ki se je pred 10 leti zbrala okrog »Naših Zapiskov« in pri njih zvesto vztrajala do danes.

Ni treba, da nas pri teh spominih objame sentimentalnost. Nasprotno, z zadoščenjem lahko konstatiramo, da naše delo ni bilo brezplodno. Takorekoč na vseh poljih slovenskega javnega življenja se pozna; tajiti ga ni mogoče, pa tudi ne podtkati ga drugim v nezasluženo zaslugo. In ravno Abditova knjiga je živ dokaz, kakšno je bilo to delo in koliko ga je bilo.

Človek, ki ima nekoliko smisla za objektivnost, t. j. smisla za stvar samo in ne le za osebnosti, mora priznati, da je bila do časa,

ko so »Naši Zapiski« začeli »orati ledino«, pri nas literatura o socializmu, o nacionalni ekonomiji, o socialni demokraciji itd. zelo skromna in ponižna. Če ne bi bilo tistih par socialnih demokratov z Etbinom Kristanom na čelu, ki so se s krščanskimi socialisti z dr. Iv. Ev. Krekom na čelu kregali in prepirali po shodih, po »Rdečem Praporju« in »Glasniku«, bi Slovenci sploh še ne bili vedeli, da eksistira problem socializma. Oficielna javnost, voditelji naroda, se za socialna vprašanja niso brigali; delavstvo pač takrat še ni imelo moči ne v političnem, ne v socialno gospodarskem oziru. Smisla za delo v drugačnem pomenu nego v tabor-skem in frazovitem takratna politika ni poznala. Vladala je splošna razpršenost. Tega ne ovržejo niti sporadični socialno filozofični in socialno politični članki Rimskega Katolika in Katoliškega Obzornika. Naravno je, da so bili celo taki pogovori, kakor so jih »Naši Zapiski« o socialnih in ekonomskih zadevah prinašali v prvih letnikih, za Slovence socialni problemi. Da so bile razmere tako neznatne, da so v njih tudi majhne zadeve morale zadobiti velik pomen, tega niso bili krivi »Naši Zapiski«. Po drugi strani pa ni bilo mogoče v slovenskih razmerah delati po istem merilu, kakor bi bilo šlo lahko pri velikih narodih. Vsak po svoje — je veljalo i za naše razmere.

Velja pa pripomniti tudi naslednje: Svetovno življenje in drvenje se ni dalo več odbijati od mejá slovenske umstvene in čustvene zaplankanosti. Doseglo je tudi nas Slovence. Ni čuda: saj smo večinoma, ko smo bili zunaj v svetu vsaj vsak po nekaj let in nismo bili slepi in gluhi za tisto, kar se je godilo okrog nas — sami občutili, kar je bilo tedaj perečega in pekočega, pa nismo mogli prenašati, da se ne bi tudi pri nas izpregovorilo o tistem. Naše hrepenenje je šlo za tem, da pokažemo svet Slovincem, in da predstavimo Slovence svetu. Nismo si domišljali, da bomo to napravili na vseh poljih; zadovoljili bi se bili s socialnim in ekonomskim.

In tako je bilo čisto naravno, da smo pisali in govorili o tem, kar je bilo takrat aktualnega okoli nas in pri nas. Če takrat niso bili na dnevnem redu večji problemi — kaj smo mi mogli zato! Mi Slovenci?! Slovenski socialisti?!

Toda — resnici dajmo čast: ali so bili to res majhni in brez-pomembni problemi, o katerih smo otvarjali diskusijo doma na Slovenskem? Ali ni bil za nas prevažen problem, da si pridemo na čisto, kaj je z našim socialnim prepородom? da ugotovimo, odkod prihajajo in kam gredo slovenske kulturne smeri? Ali je o slovenskem socialnem prepородu kdo prej izpregovoril — vsaj

na napredni strani? Ali ni bil slovenski klerikalec tisti, ki je prehitel svoje naprednjaške nasprotnike in izkušal zapeljati voz slovenske kulture v čisto tujo nam smer in poguben nam tir? In kaj je slovenski naprednjakar pozitivnega mogel storiti proti temu? Nič, zato, ker mu je nedostajalo izobrazbe in poguma, in ker si ni upal na samostojno pot, pa četudi bi bil ostal osamel v boju. Slovenski naprednjakar je klečal pred svojimi maliki in jih je molil... Če bi bili šli ž njim, bi bili drli v svojo in narodovo pogubo! Njemu so maliki nadomeščali probleme. Slepó je veroval vanje in jih častil — dvomov ni poznal, jih tudi ni dopuščal. Mi smo pa hoteli spoznanja, jasnosti — in predvsem smo hoteli biti na čistem, kaj je z našim socialnim in kulturnim preporodom, da odkrijemo temelje, na katerih sloni naša kultura in naše življenje, in da od tod gradimo naprej in višje. Kako smo si to predstavljali, nam Abditus prav lepo opisuje v prvi in drugi razpravi svoje knjige.

Naše kulturne smeri in naša kulturna stremjenja pa niso le samoslovenska — to smo spoznali — marveč po veliki večini so odsev ostalega sveta. To je na podlagi gori povedanega povse nujno in naravno. Neutajljiva je tudi resnica, da je šibki delavski stan na Slovenskem prvi nastopil z novimi, celo prevratnimi idejami, in da jih je uveljavljal in do veljave spravil. Delavski stan je dal na Slovenskem iniciativo za moderne socialno gospodarske ideje. Za delavskim stanom prihajajo drugi, zlasti kmečki, in deloma ter počasi tudi inteligenca. Polagoma se vzbuja vsa družba, ki tvori slovenski narod, in dobiva smisel za moderno življenje in se presnavlja v smislu modernih idej, časih naravnost revolucionarnih. Če si predstavimo le dva momenta — združno misel in njenega nasprotnika, oderuštvo — pa vidimo natančno, kakšen preobrat se je na Slovenskem tekom 10 let izvršil na socialno-gospodarskem torišču. To je bila revolucija v mazorih in v dejstvih! Kdor tega ne uvideva, mu odrekam smisel za socialno delo med ljudstvom — in naj stokrat na dan kliče v svet geslo: »Iz naroda za narod!« ali »z Bogom za ljudstvo!« To je provzročilo slovensko družabno renesanco. In ta je nujno vodila mali, revni slovenski narod do protikapitalističnih tendenc, krijočih se s tendenco modernega socializma. In cilj te tendence je moral biti, da se naša družba kulturno in gospodarsko prenovi. To se je zgodilo, oziroma se dogaja še pred našimi očmi dandanes. In ta proces ne bo završen še tako naglo, toda smer, v kateri se bo to dopolnilo, je določena, in nihče več je ne bo izpremenil! ...

Rekel sem, da je delavski stan na Slovenskem dal iniciativo za moderne socialno gospodarske ideje. Ponavljala se je proti

temu gibanju stara pesem, ki je pa doma po vsem svetu, — češ, socializem je škodljiv narodu, njegove ideje so prišle iz tujine k nam, in kar je tujina k nam poslala, nam ni še nikoli koristilo. Ta pesem bi bila morda napravila kaj vtiska na nas, če bi mi baš ne bili spoznali, da se socializmu ne izognemo na Slovenskem, kakor tudi drugod ne, — ravno ker se socializem poraja iz gospodarsko socialnih razmer. Kapitalizem ima pač to lastnost, da ni produktiven le v oni smeri, da bogatijo kapitalisti, marveč tudi v tej, da producira tisto, kar je njemu pogubonosno. Iz razmer, ki jih vstvarja kapitalizem, mora nujno izvirati socializem; kajti kapitalizem poraja proletariat, ta pa je nositelj socializma in njegovih idej.

In na Slovenskem kapital vedno bolj prodira, kapitalizem se vedno bolj krepi; zato se vedno bolj uveljavlja socialistična misel.

Kakšna je ta misel?

Abditus nam jo razlaga v svojih razpravah o idejni smeri modernega socializma, o Marxu in maksizmu. Neizogibno je bilo pač, če smo hoteli, da se socializmu na Slovenskem pridobi ne le domovinska pravica, ampak tudi faktična moč, t. j. vpliv na razvoj slovenskega življenja, — neizogibno je bilo, pravim, da se je dala temu stremljenju teoretična podlaga in opora. Da bi ideja samaobsebi zmagala, se menda ni še primerilo; še vedno je bilo treba, da jo je uveljavila materialna moč. Drugo brez drugega ni mogoče. Zato je bilo potrebno, da so se temna stremljenja, slutnje delavskega gibanja, raztolmačila in konkretizirala, prejela do- ločno in precizno obliko.

Videli smo razvoj nove dobe, ki se je izvršil po svetu v so- cialno gospodarskem in kulturnem oziru. Videli smo, kako je ta razvoj šel preko utopistov in fantastov, preko liberalnih eko- nomov in gospodarskih filozofov. Končno je dospel tja, kjer ga je fiksiral K. Marx s svojim neprimerno bistrim in globokim vpogle- dom. Marx je dal socialističnim težnjam in mislim znanstveno obliko, uredil jih je v sistem, pokazal je nujnost razvoja. Zgodo- vinski materializem je metoda, po kateri prihaja do spoznanja, da je izvor kapitalističnega dobička neplačani delavni čas, t. j. nadvrednost, ki jo kapitalist neopravično vnovčuje sebi v korist in na škodo delavcu; današnji partikularni produkcijski način rodi akumulacijo in centralizacijo kapitala; iz tega izvira zopet brez- poselnost, ki rodi rezervno delavsko armado, potapljajoče se v vedno brezupnejše širomaštvo; vse skupaj pa nujno sili k temu, da se doseže revolucionaren preobrat v gospodarsko socialnem ustrojstvu družbe in uvede socialistični način družabne uredbe.

Nadvse značilno je za Marxa in za socializem, ki smo ga znanstveno istovetili z marksizmom, da je njegova najmočnejša stran kritika in negacija; glede bodoče družabne organizacije je bil odgovor le v toliko določen, da se je označila smer, tendenca, iz katere bi se dalo posneti, kam gremo, in da se je konštatiralo gibanje, da gremo temu socialističnemu cilju nasproti. Takih stvari pa ni mogoče konštatirati s točnostjo matematičnih formul — to je bila najnevarnejša, četudi najzapeljivejša stran socialnih teoretikov in dogmatikov, — pač pa smo lahko zadovoljni, če to naznačimo z veliko potezo; kakšni bodo detajli, nas v doglednem času ne more tangirati, če hočemo biti realni. Značilno pa je tudi, da je ravno Marx eden največjih realistov vseh časov. Kdor je o njegovem nauku govoril kot o utopiji, je imel o Marxu popolnoma napačne pojme. Zato se ga kritika ni mogla lotiti s te strani — fantastičnosti mu ni mogla očitati. Kritika je morala zastaviti pri Marxovi teoriji: če ovrže to, se omaja tudi stavba, zgrajena na njeni podlagi. In v ti kritiki je šlo zgolj zato, v koliko je Marxova teorija znanstveno podprta; o tendenci razvoja se je prav malo razpravljalo, — ker je preočitna, da bi se mogla zanikati ali tudi korigirati.

To kritično analizo je izvedel revizionizem. Dokazalo pa se doslej ni drugega, nego da se marksistični socializem nahaja v krizi, zlasti če se presumira, da goli materializem tvori podlago Marxovega nauka. V koliko je ta presumpcija opravičena, je pa drugo vprašanje.

Tega vprašanja se Abditus dotika v razpravi o socializmu posameznika. Abditus ves problem reducira na enostavno vprašanje: Ali je potrebna, da se posreči namen modernega socialnega nazora, nele vzgoja ljudi kot mase, temveč tudi človeka kot posameznika?

Socializem stremi po preobratu današnje družbe, da ekonomsko izravna sedanje velike razlike med ljudmi; v ta namen zahteva podružabljenje produkcijskih sredstev. Naloga socializma je, da uredi in pravilno razdeli dolžnosti med posamezniki in posameznika do družbe. To doseči s silo, bi bilo krivično, ker nasilje je zlo. Torej je treba, da to preureditev hočemo vsi in si jo prizadevamo doseči. Za to pa je potreben duševni prepoved posameznika. Ako socialni preobrat ni dvojen — družaben in individualen — ni harmonije in socializem ni popoln. Človek ne bi znal ločiti socialne krivice od socialne pravice; manjkalo bi mu socialne zavesti. To pa je predpogoj za socialistično ureditev družbe.

V kakšni smeri pojde razvoj tega presnavljanja? Kakšno tendenco bo imela vzgoja posameznika, da se ta razvije za sposobnega člana nove družbe? Ali bo to temeljilo na grobem materialističnem temelju, ali v krščanskem svetovnem naziranju? Abditu se poslednje zdi verjetneje. In tudi jaz ne vem, čemu naj bi ta misel bila pregrešna: višja se mi zdi etika krščanstva, ki oznanja ljubezen do bližnjega, nego materialistična sila, ki nujno plodi nasilje. Ali je namen socialistične družbe nasilje? Ne, ampak socialna pravica — in najlepša nje formulacija je ravno — ljubezen do bližnjega, do človeka, ne do atoma. Najsi imenujemo to že socialno vest ali kakorkoli, — gotovo je, da moramo to doseči, ker je to najvišja funkcija socialne izobrazbe. Brez tega bi preobrat družbe v socialističnem smislu ne bil mogoč. In zanimljivo je, da se ta ljubezen do bližnjega ni mogla uveljaviti v prvih časih razvoja človeške družbe, marveč da je nje uresničenje tem verjetneje, čimbolj se družba izpopolnjuje v produktivnosti dela, t. j. čimvečja in čimvišja postaja produktivnost dela, tem plemenitejši postaja tudi človeški rod. Zato trdimo, da bo socializem pomenjal dobo najvišje kulture, ki si jo moremo misliti. Čimvišja bo socialna zavest ljudstva, tem nepremagljivejša postane tudi njegova solidarnost. Zato pa je treba vzgoje k socializmu. In da se ta doseže, zato je zopet potrebna možnost prostega duševnega razvitka.

(Konec.)

Pregled.

Strokovni.

Doma. Na Štajerskem vrši delo na delavsko-strokovnem polju deželna zveza delavskih društev sporazumno z deželno strokovno komisijo. Deželna zveza ima sedež v Gradcu, filijalke pa v Brucku, Eisenerzu, Fürstenfeldu, Knittelfeldu, Köflachu, Leobnu, Mariboru in Mürzzuschlagu. Filijalka Maribor ima svojo sekcijo v Ptuj, da se tudi tu v redu vršijo strokovni posli.

Organizacija se je razvijala tako-le: Članov v strokovnih organizacijah je bilo:

L. 1908	1909	1910	1911
24.231	22.214	23.161	25.017
od teh je bilo ženâ:			
1039	1040	1682	1580
Shodov so sklicali:			
2361	2159	2022	2299
Deželni zvezi so priklopljena še nekatera druga delavska društva, kakor mladinska organizacija, delavski abstinenti, delavski turisti, stenografi, šahisti, jugoslovansko izobr. del. društvo itd. Ti so imeli članov:			
L. 1909	1910	1911	
5694	6902	7394	

Jugoslovansko delavsko izobraževalno društvo „Danica“ (Morgenstern) je imelo članov:

L. 1909	1910	1911
56	47	70

Od teh je bilo ženskih:

30	—	6
----	---	---

V statistiki strokovnih organizacij Štajerske pa niso všteti organizirani rudarji Trbovelj, Hraštika, Velenja ter vseh onih krajev Štajerske, ki spadajo pod slovensko rudarsko tajništvo.

Narodnostne statistike ni, dasi bi bila zelo interesantna. L. 1909. se je za delavske organizacije na slovenskem ozemlju ustanovila „Zveza delavskih društev na slovenskem ozemlju“ s sedežem v Ljubljani, ki si je vzela nalogo, da slovenske delavske organizacije zbere pod svoje okrilje. V koliko se je to zgodilo, se ne more poročati, ker še ni ta zveza izdala nikakšnega poročila o svojem delovanju. Bilo bi pač potrebno in zanimljivo. Dopolnilo bi poročilo o Štajerski, o Koroški ter o Primorski ter nam pokazalo dejanski stan delavskega gibanja na strokovnem polju na Kranjskem.

Nas Slovence stanje strokovne organizacije na Štajerskem zelo zanima, saj živi dobra tretjina nas Slovencev v tej deželi; dela na Štajerskem pa išče zelo veliko naših ljudi, in sicer v rudnikih, pri železnici, v plavžih, v predilnicah, pri strojarjih ter v mizarški stroki. Koliko neki izmed teh je strokovno organiziranih?

Denarno stanje „Deželni zvezi“ priklopljenih organizacij kaže:

dohodkov:	L. 1909	1910	1911
	523.441 K	531.096 K	583.266 K
izdatkov:			
	427.830 K	400.766 K	429.337 K

Podpor so izdale te organizacije:

171.683 K	150.190 K	164.638 K
-----------	-----------	-----------

Tujina. Na Danskem se je januarja t. l. vršil izredni vsestrokovni kongres, ki se je pečal s položajem v posameznih organizacijah ter z organizacijsko obliko in s taktiko skupne zveze strokovnih organizacij. Dansko „Strokovno združenje“ je bilo ustanovljeno leta 1898. Tvorilo je to združenje 38 zvez s 50.939 člani. L. 1910. pa je v njem zastopanih 54 zvez s 101.563 člani. — V Belgiji kažejo razvoj strokovnih organizacij nastopne številke: organiziranih je bilo: l. 1905: 34.184. — 1906: 42.491. — 1907: 55.840. — 1908: 67.412. — 1909: 73.361. — 1910: 68.984. — 1911: 76.974. Razlika med l. 1909 in 1910 — kaže precejšnji upadek članov, ki ga je povzročila industrijska kriza. — V Nemčiji so se organizirali domači posli (služkinje, hlapci) v „Osrednji zvezi domačih poslov“; na prvem občnem zboru te zveze, ki se je vršil v aprilu t. l., je poročala tajnica Baarova, da se je 17 društev poslov (služkinj) združilo v zvezo, ki šteje sedaj 35 podružnic ter 5474 članov. Največ jih je v Hamburgu (1455), potem v Berlinu (1151). Casopis Zveze se tiska v 8000 izvodih. Mesečni prispevek znaša 50 fenikov. V Nemčiji je povzročil silen vihar nastop rimskega papeža proti krščanskim strokovnim organizacijam. V Nemčiji sta dve smeri v krščansko socialni organizaciji, ena ima središče v Berlinu in je pokorna Materi Cerкви brez ugovorov, druga pa ima sedež v Kolinu nad Renom. Med obema so vedno prepiri. Berlinska smer je denuncirala Kolinčane v Rimu, češ da se ne drže cerkvenih določb in da se ne podrejajo popolnoma cerkveni avtoriteti. Rimski papež je nato poslal posebno poslanico v Kolin na zbor organizacij, v kateri jih skoro obsoja. Sedaj je vse po konci, zlasti še, ker se je nemška vlada vmešala v spor in zavzela stališče proti papežu.

Anton Kristan.

Avtonomisti na Češkem.
— Iz glasila češko-slovanskega strokovniškega združenja št. 14 t. l. posnemamo naslednje podatke: Število članov se je v kljub neugodnemu gospodarskemu položaju in negotovi politični situaciji pomnožilo. Lansko leto je znašalo 61.763, letos pa 88.836. Poročilo se tiče le samostojnih čeških strokovnih organizacij, ne pa onih, ki so priklopljene centralnim strokovnim organizacijam. Strokovniških zvez in društev je bilo leta 1910 53., leta 1911 pa 55.

V primeri z letom 1910 je število članov naraslo za 44-84%. Novi člani so prihajali večinoma iz vrst neorganiziranih. Statistika na novo pristopivših kaže, da jih je le 5.975 prestopilo iz drugih društev, in da jih 19.554 prej sploh ni spadalo k nobeni organizaciji.

Pri sedmih strokah se je število članov pomanjšalo za 668, pri 38 zvezah pa se je povišalo za 25.748. Največ so pridobili kovinarji, največ so izgubili mlinarji.

Poročilo konstatira, da se je avtonomno gibanje že tudi na Moravskem in na Dunaju globoko ukoreninilo, dasi je ravno tam nasprotstvo najhujše. Iz poročila izhaja, da odpade 71.892 članov na Češko, 9.195 na Moravsko, 23 na Slezijo in 2.852 na Dunaj. Na Moravskem se je pomnožilo za 76-4%, na Dunaju pa 352%.

Ženske so v organizaciji le slabo zastopane. V vseh organizacijah je le 6.128 ženskih, to je 7-51%. Največ jih je v zvezi tekstilnih delavcev.

Finančne razmere zvez leta 1911 pravijo, da se razvoj vrši zdravo. Dohodki naraščajo, premoženje zvez tudi. Poročila je poslalo 48 organizacij. Prejemki zvez so znašali leta 1911 K 1.691.703, izdatki K 1.453.256. Premoženje se je pomnožilo za 25-26% to je na K 1.182.126.

Podpor se je razdelilo 670.652 K in sicer za brezposejne 193.268 K, bolnike 246.869 K, invalide 69.391 K, vojaškim rezervistom 2.298, pravo-

varstvo 8.172 K, itd. Za strokovniške liste se je potrošilo 184.741 K, za predavanja in poučne tečaje 25.272 K, za knjižnico 18.782 K, za agitacijo in kongrese 121.879 K, itd. Vsi ti upravni stroški so znašali 781.963 K.

Ob stavkah in izprtijah se je razdalo podpor leta 1911 K 333.770. Premoženje obrambnih fondov zvez je znašalo 1.600.418 K in se je pomnožilo od leta 1910 za 293.271 K.

Vse premoženje strokovniških organizacij, zastopanih v strokovnem združenju, je leta 1911 znašalo 1.537.416 K. 16 organizacij ima po nad 15.000 K premoženja. L. 1910 je bilo takih organizacij le 6.

Strokovne organizacije so izdajale 42 listov; 35 jih je izhajalo v Pragi, v Brnu 2, na Dunaju 3. Celotna naklada ene številke je znašala 100.670 izvodov, povprečna naklada 2.592.

Zadružni.

V „Akademiji“ št. 11 t. l. (avgustova številka) dokazuje državni poslanec Fr. Modráček, da je skrb c. kr. avstrijskih vlad, ki se zreali v predlogi o reformi zadržnega zakona, povsem nepotrebna in odveč. Trgovski stalež se množi. Samo mala trgovina se je v 7 letih pomnožila za 18 procentov. Glede davkov pa je dokazano, da je obdavčenje konzumnih društev $32 \times$ višje nego obdavčenje male trgovine. Davčna statistika l. 1908. je ugotovila v Avstriji 254.639 malih trgovin, ki jim je bilo odmerjenega davka v znesku 2.857.998 kron. Proti temu pa je bilo l. 1907. obdavčeno — 655 konzumnih društev, ki imajo ugodnosti po § 100 o osebnih davkih, z zneskom 233.487 K. Plačalo je tedaj 655 društev, ki so še, kakor se pravi, „od davka oproščena“, $\frac{1}{12}$ one svote, ki je bila predpisana četr t milionu malih trgovcev! —

Ustanovitev strokovno združne akcijske družbe „Volksfürsorge“ je gotova stvar! Na letošnjem občnem zboru Osrednje zveze nemških konz. društev se je po refe-

ratih A. pl. Elma (zadrugarja) in Bauerja (za generalno strokovno komisijo) soglasno sklenilo, z denarjem konzumnih društev in strokovnih organizacij ustanoviti zavarovalnico za življenje. V Nemčiji delata dve ljudski zavarovalnici znamenite kupčije; sta to „Viktoria“ in „Friedrich Wilhelm“. Vsak osmi Nемец je zavarovan. Konec l. 1911 je bilo 8,300.000 polic med ljudstvom, ki so zavarovale 1.730 milijonov kapitala. Akcionarji zavarovalnih družb prejema jo ogromne nagrade in dividende. Ravnatelj „Viktoria“ Gerstenberg dobi plače in tantijem 780.000 mark na leto! Sedaj hočejo združene delavske organizacije (strokovne in zadrugne) rešiti profit iz rok kapitalistov ter ga kot demokratične ustanovitve porabiti za zavarovance. Temeljni kapital (1.000.000 mark) je že skupaj! Z novim letom 1913 se delo prične.

— Trženske delavske zadrugе so izdale za poslovno leto 1911/12 svoje računsko poročilo. V 15 prodajalnah so prodali v tem letu za 1,258.363 kron blaga, tedaj za 208.000 kron več nego v poslovnem letu 1910/11. Za l. 1912/13 pa je projektirano 6 novih prodajal. Najbržeje pa se priklopijo še tri obstoječa društva v Fari, Mossi in Korminu. — Obrestno mero hranilnim vlogam so zvišali na 5%. Stanje vlog konec poslovnega leta 1911/12 — 105.648 kron 64 vin.

Anton Kristan.

Iz časopisov in revij.

Narodnostni program socialne demokracije.

V I. številki mladinskega glasila: Der jugendliche Arbeiter piše sodrug dr. Renner o narodnostnem vprašanju sledeče:

V Avstriji se do danes niti ne pozna kakšno narodno pravo. Tako posamezni rojak, kakor tudi celi narod ne poznata gotovo določenih zakonitih narodnih pravic. Samo-

volja in brezpravnost vladata dani položaj.

Država se pač briga za vse lastnosti državljana, in v listinah stoji opisano: obraz okrogel, nos primeren, oči sive itd., vere katoliške, pristojen v občino J. Le za narodnost se premodra postava ne briga in je ne določuje. To je popolnoma stvar posameznih oblastev, da enega pustje za Nemca, drugega za Čeha itd. S tem pa so raznim šikanam vrata na tečaje odprta. Dejansko pa je za vse našo državno bitje narodnost državljana veliko bolj važna nego versko izpovedanje ali pa oblika njegovega nosa. Saj od tega je vendar odvisno po vseh jezikovno mešanih krajih vse šolsko pravo ter uradni jezik, ker to sta vprašanja, kateri se zakonitim potom danes niti ne dasta urediti, ker postava niti ne ve, kdo je Nемец in kdo je Čeh. Tako se dogaja, da nihče nima zakonitega prava do svojega lastnega naroda; prvič zato ne, ker pravnoveljavno narodu nihče ne pripada, drugič pa tudi zato, ker narod pravnoveljavno niti ne ekzistira.

Nemški narod nikakor ne obstoja javnopravno. Napravimo pozizkus: Nekdo zapusti svoje premoženje nemškemu narodu v Avstriji. — Ali oporoka nima veljave, ker ni nikogar, ki bi predstavljal nemški narod Avstrije.

Ravno to pa je nezmislivo v naši državni uredbi. Peščica protestantov ali židov kakega mesta lahko tvori svojo versko občino, more podedovati in posedovati premoženje, davščino razpisati in skrbeti za svoje pripadnike. Le narod tega ne more. Trideset kmetavzarjev v kakem oddaljenem hribovju ima pravico imeti svojo lastno občino, več tisoč Nemcev v Plznu in Pragi pa ne. Onih par kmetov lahko pospešuje svoje skupne zadeve, imajo svojega predstojnika in so ponosni na svojo avtonomijo; ali ti tisoči Nemcev nimajo nobene pravice do samobitja kot občina, ne smejo imeti svojega poglavarja, so izkratka brezpravni.

Kako bi se dalo temu odpo- moči? Verske skupine imajo v po- litični občini svojo trdno organiza- cijo navzdol in navzgor. Katoličani so razpredeljeni v färe, dekanije, škofije in njih najvišje mesto se nahaja v naučnem ministerstvu. Ravnotako potrebuje narod učlan- jene organizacije, ako naj ima sku- pen dom z vsemi nadstropji do podstrešja. Mi potrebujemo narod- nih občin, potem narodnih okra-jev in končno najvišjega narodnega sveta, v katerem naj bi bili zastopani vsi Nemci Avstrije, in naj si že prebivajo, koder hočejo. In te trojne samoupravne inštanice naj urejujejo svoje medsebojne zadeve brez vpliva drugih narodnosti ali vlade. Narodne občine naj oskrbu- jejo med drugim ljudsko šolstvo, narodni okrajni zastopi srednje šol- stvo, narodni svet pa višje šole; šolstvo sploh ima spadati v oskrb naroda. In ta narodna zastopstva bi morala tudi imeti svoj urejeni vpliv na vse urade.

Ali imamo kje kak nemški urad v Avstriji, to se pravi urad, ki bi po vsej pravici le Nemcem pripadal? O tem ni nobenega sledu! Vsi uradi so c. kr. deželne gosposke in se oddajajo po samo- volji c. kr. vlade. Tudi večina srednjih šol in višje šole so c. kr., tako da je nemški narod po dan- današnji postavi le berač, ki nima nič svojega. Čudno, prečudno je to, da teh žalostnih dejstev naši gosposdije narodnjakarji še niso za- pazili. Kar pa ni c. kr., to pa spada zopet deželam, ki so večinoma zo- pet jezikovno mešane in večinoma nenemške. In tam zopet nimajo Nemci ničesar svojega. In v enoje- zičnih kronovinah stvar tudi ni do- sti boljša. Kar naj bi spadalo cele- mu narodu, zedinjenemu narodu, se pa zopet razkosava na razne klerikalno fevdalne deželne zборе, tako da predstavljajo narodno skup- nost le takšne klike.

To pa je nemško vprašanje v Avstriji. Narod treba kot enoto in v svobodi šele ustanoviti in mu

pripraviti tega, kar mu c. kr. drža- va in drugi p. n. deželni zbori od- rekajo, odtegujejo, ter ga napraviti za pravnoveljaven subjekt, kateremu se imajo vse neprekršljive pravice ustavno osigurati — to je na- rodna politika.

In kdo je bil prvi, ki je na plan stopil, kdo je tisti, ki hodi to svojo pot? Avstrijska socialna demokracija! Naši ultra narodnja- karji pa niso v tem oziru napravili doslej niti najmanjšega poizkusa; saj jim niti na misel ne pride kaj takega! Popolno narodno pravo in osigurano uživanje istega — to nudi soc. dem. program tako po- sameznim rojakom kot celemu na- rodu. In kaj pa imajo drugi za svoj narod? O kakem narodnem pravu nobene besedice — mesto tega pa polno preperelih in že davno pre- živelih, državnih pravic, in niti tega ne resno. In kaj so doslej že vse storili za narod — polomljene pa- lice, potolčene glave, policijsko posredovanje in vladni absolutizem! Le smejati se jim moramo tem kričavim revčkom, njih sejmarski praznoti, njih neumnim skokom, njih blodnjam, njih predrznosti in zavijanjem.

Kajpada, one velike tirade o zgodovinski državnopравни maške- radi to podžiga. Kdor tu nastopa v ulogi kakega Husa ali starega Premisla Otokarja, vitežko oprem- ljenega Rudolfa Habsburškega ali pa celo Hermana Keruskejcev, ta imponira nekaj časa. Ali moderno življenje je preresno, že prihaja ura odločitve, ko pocepajo med staro železje zgodovine vsi ukra- deni Tevtoni in drugi starodavni junaki, ko se pogreznejo vsi kričači in slaboumneži! Še le kadar se bo popolnoma razodela praznота na- rodnjaških tirad, pridejo za narode novi časi, ko se bodo sestali na velikem ustavnem delu, da si zgradi vsak svoj dom, in kjer bodo vsi skupaj imeli skupni trg in svet, kjer bo avtonomija narodov in obe- nem tudi bratska solidarnost vzpostavljena. I. S.

Literarni.

Dr. K. Ozvald: Srednješolska vzgoja.

Založila „Goriška Tiskarna“ A. Gabršček. Gorica 1912. (Prosvetna knjižnica. 63. VII. 3.) Cena naročnikom 60 vin., v prodaji K 1'60. 123 str.

V prvem delu knjige, ki nosi naslov „Bolest“, se avtor izpove: tudi on je „...sipal petice, zafkraval, kujoniral...“, a zdaj se kesa greha. Naj bo! Absolvo te... ker vem, da marsikateri profesor se ne kesa in se tudi ne bo, ampak bo še dalje kujoniral, karcer delil po dve uri za eno cigareto, po tri za dve... itd. Iz bolesti se je rodilo spoznanje, da je treba vzgoje in ne surogatov, da je treba „iz učenčeve osebe ustvariti osebnost... cele ljudi, ki so za visoko šolo življenja pripravljene z vsemi najplemenitejšimi močmi svoje osebe.“ Kako je rešiti to nalogo, je avtor razložil — preveč na kratko — v tretjem delu knjige, vmes (II. del. „Volja“ 44—90), je skoraj dobesedno ponatisnil svoj spis „Volja in dejanje“ iz l. 1911. To je po mojem mnenju odveč: kdor se zanima za vprašanja, katera obdeluje Ozvald, je itak tudi čital „Voljo in dejanje“, kdor se pa ne zanima, ne bo čital ne enega ne drugega. Namesto ponatisa „Volje in dejanja“ bi lahko avtor razširil tretji del knjige „Pogum“. „Domače naloge iz materinščine“ in „Govorne vaje“ — odstavka, ki sta po svojem mnenju eminentne važnosti. „Koliko časa porabi srednja šola za spisje! In uspeh? „Polom“!“ Navadno niso imele srednješolske naloge drugega namena nego učenca pripraviti, da govori in piše o vsem in še nekaj več. Od „spominov starega dežnika“ do „koristi Nila za Egipt“, je producirala srednješolska literatura svoja zmašila, profesorju in dijaku samo v potrato časa.

Šolsko občino, ki je prišla iz Švice tudi k nam, je na slovenskih tleh menda kot prvi poizkušal g. Ozvald. Naj bi mu sledili še drugi in objavili svoje izkušnje v strokovnih listih — ko nam bo več materiala na razpolago, bo lažje zaslediti morebitne nedostatke ali nove vidike.

Ozvaldova knjiga je pisana z ljubeznijo do mladine — naj bi jo čitali vsi, ki imajo posla z mladino, stariši in učitelji in ne v zadnji vrsti dijaki sami. Želimo g. avtorju, da bi njegov klic po vzgoji ne ostal „glas upijočega v pustinji“!

Že prej sem omenil, da se mi zdi tretji del knjige „Pogum“ pomanjkljiv. „Domače naloge iz materinščine“, „Govorne vaje“, „Šolska občina“ to so šele tri stvari, ki zanimajo učitelja jezikov in razrednika — a treba bi bilo, ozirati se tudi na ostale predmete in pred vsem: „Šolstvo je ena veriga, držača od najnižje do najvišje stopnje.“) Je-li izobrazba srednješolskega učitelja zadostna? Je-li mogoče uspešno vzgajati, ako pridem trikrat na teden po $\frac{3}{4}$ ure v svoj razred — in mnogokrat vsako leto zopet v drug, meni tuj razred? (Sem bi spadalo tudi vprašanje o strokovnih in razrednih učiteljih.) Je-li zmožen vzgajati učitelj, ki sam ni svoboden — ki mu stojita ob strani cerkev in država?

Lepe in vzvišene besede je napisal g. Ozvald — čitatelj se zamisli in nehote se spomni, da še ni dolgo, kar so v srednjo šolo prinesli v obliki strelnih vaj novo „vzgojevalno sredstvo“: srednješolsko veteransko društvo za vzgojitev klečplazcev pred državno in vojaško oblastjo! — Zdaj pojdi in vzgajaj!

V. M.—i.

¹⁾ Dr. D. Lončar: O šolski reformi. Ponatisek iz »Učit. Tov.« 1908. Brošura je zelo zanimiva — a ni našla pred leti zasluženega priznanja.

Dostojnosti in resnosti!

„Omladina“, štev. 5/6, je priobčila na strani 106/107 „oceno“ moje knjige „Socialni problemi“. Sicer me izkušnja uči, da je z raznimi šiframi v „Omladini“ nevarno disputirati, zakaj človek nikoli ne vé, kakšen individij in kakšni nagibi mu stoje nasproti. Ne oziral bi se torej v danem slučaju na mnenje „Omladininega“ ocenjevalca, da bi me k temu ne sililo nekaj drugega. Nisem človek, ki bi se radoval hvale; resna kritika in resna debata me je od nekdaj veselila. In bojev se nisem izogibal nikoli. Ampak kritika in zmerjanje menda nista istovetna pojma. Nočem soditi sam; ampak zdi se mi, da se je „Omladinin“ zaplotnik svoje naloge, oceniti mojo knjigo, iznebil na ta način, da je napisal neko osebno pobarvano zmerjanje, ki odslej v slovenskih revijah ni bilo v navadi. Zaplotniku v „Omladini“ brezdvoma silno ugajajo manire slovenskega dnevnega časopisja. Ampak takih manir v revijah ne bomo trpeli. Literarnega banditstva ne smemo trpeti, to je gotovo. Ocena moje knjige

v „Omladini“ pa ni nič drugega kot banditstvo, in tisti fantiček, ki si je nadel šifro „— br —“, bi zaslužil, da ga njegovi kolegi ali pa uredništvo „Omladine“ pouči, kako se piše v revije in kakšen bonton se za akademike spodobi. Nič smešnejšega ni, kakor če se nezreli fantički vsedajo na visoki sodniški stolec in v naučeni pozi trobijo v svet svoja zaplotniška zmerjanja, ki jih imenujejo „kritiko“. Prazen klas stoji pokonci, ampak to mene in nikogar nič ne briga. Mislim le, da je resnost vrhovno načelo literarnih kritikov. In kdor tega ne razume, ali pa mu manjka za to narurnega daru, naj molči in naj ne nosi svojih nesnažnosti po revijah na prodaj. Kdor pa misli na ta način postati originalen, mora imeti v svojih možganih kaj več, kot le banditsko razpoloženje. Uredništvo „Omladine“, o katerega dostojnosti ne morem dvomiti, pa prosim, da svojega sodelavca pouči, kaj je literarna kritika in kaj je literarno banditstvo. To sem bil prisiljen pribiti radi tega, da se ohrani dostojnost pri nas vsaj v revijah.

Abditus.

Poziv. — „Zarja“ objavlja oklic, v katerem se povdarja, da bi bilo potrebno napisati zgodovino delavskega gibanja na Slovenskem in prosi vse one, ki bi vedeli kaj več o začetkih tega gibanja, da to zapišejo in pošljejo s. Antonu Kristanu, Spodnja Šiška pri Ljubljani. Kdor ima časopise: Ljudski glas (Ljubljana), Delavski list (Trst), iz l. 1880., Zora (Trst), Delavec, Svobodo (1894 do 1897), Zarja (Ljubljana 1897), Luč (Celje), Svobodni Glasovi — naj jih pošlje na omenjeni naslov. Po uporabi se listi vrnejo. — Uredništvo N. Z. rade volje sprejme vse take pošiljatve — in si zlasti želi, da starejši sodrugi napišejo in pošljejo svoje osebne spomine o prvih časih delavskega gibanja na Slovenskem, ozir. njih vstopa v soc. dem. stranko. Ko bo dovolj gradiva, spiše urednik t. l. zgodovino in pregled delavskega gibanja na Slovenskem.

Uredništvo.

